Frimärksutställningar

av Gunnar Dahlvig

Historik

Tävlingsinstinkten tycks vara något nedärvt hos människan, måhända inte hos alla, men hos väldigt många. Alla som ägnar sig åt idrott i någon form torde vara anfäktade av ”åkomman”. De som uppnått en viss skicklighet i en gren tävlar mot andra (och *med* andra i lagidrotter) på olika nivåer, från VM och OS till motionärens match mot kompisen under veckans tennistimme.

Frimärkssamlarna utgör inga undantag i detta avseende. När man tycker sig ha sammanställt en ”bra” samling, vill man ”tävla” och visa upp sitt alster inför sakkunniga. Kanske lider vederbörande också i viss mån av en godartad form av exhibitionism. Det är här frimärksutställningarna kommer in i bilden.

Det första frimärket kom ju ut 1840 men det dröjde 30 år innan den första egentliga frimärksutställningen genomfördes. Under de första 75 åren var nog uttrycket ”frimärksutställningar” korrekt, men numera visas mycket mer än frimärken på utställningarna, varför ”filatelistiska utställningar” vore en mera adekvat beteckning.

En kort kavalkad över utställningarnas historia fram till 1958:

1855 Frimärken ställs ut vid konstutställning i Bryssel samt vid världsutställningen i Paris. Vid båda tillfällena dock endast som en produkt bland alla andra

1870 Den första renodlade frimärksutställningen i Dresden.

1881 Den första internationella frimärksutställningen i Wien. Svenskt deltagande genom H. Lichtenstein, som dock inte fick någon medalj för sin samling ”Sverige komplett, begagnat och obegagnat”.

1891 Inom ramen för Industriutställningen i Göteborg ordnade den kände R. W. Lindhé, ägare av Göteborgs Frimärksaffär och Göteborgs Lokalpost, en frimärksutställning i egen paviljong. Utställningen får dock betraktas som ett rent kommersiellt arrangemang. Paviljongens fasad var avbildad i Svensk Filatelistisk Tidskrift och den minnesgode besökaren av STOCKHOLMIA 86 erinrar sig att en kopia av fasaden användes för Sveriges Filatelist-Förbunds monter.

1903 I samband med det nordiska postmötet

GUNNAR DAHLVIG är född 1929, civilingenjör och pensionerad lektor vid Tycho Braheskolan i Helsingborg. Han har skrivit ett par hundra artiklar om motivfilateli i olika tidskrifter, såväl svenska som utländska, samt artiklar i *Postryttaren* 1977, 1984 och 1990. Dahlvig var ordförande för föreningen Svenska Motivsamlare, SMS, 1976-1988 och är numera dess hedersordförande. Styrelseledamot i Sveriges Filatelist-Förbund 1975-1986, ordförande 1989-1996, numera hedersordförande. Dahlvig har varit ordförande i SFFs Utställningskollegium sedan dess bildande 1975. Ledamot av styrelsen för FIPs Motivkommission och dess vicepresident 1988-2000, Strandellmedaljör 1996 och ordförande i Strandellkommittén från 2002. Undertecknade The Roll of Distinguished Philatelists år 2000.

Poststämpel använd vid det nordiska postmötet i Stockholm 1903, då det även anordnades en frimärksutställning.

ordnades en utställning i det då nyuppförda posthuset på Vasagatan av Postverkets egna frimärksinnehav (erhållet via Världspostföreningen) samt Sveriges Filatelist-Förenings falsifikatsamling. Kan man betrakta den avbildade stämpeln som den första svenska frimärksutställningsstämpeln?

1904 Vid den internationella frimärksutställningen i Berlin deltog för första gången en svensk som juryman: Ernst Ljungström, Lunds Filatelist-Förenings förste ordförande.

1906 Vid en utställning i London fick Astley Levin från Stockholm Sveriges första internationella guldmedalj för sin Sverigesamling. Detta år fick också Sverige sin första medalj för filatelistisk litteratur då Sveriges Filatelist-Förening (som sedermera blev Sveriges Filatelistförbund) i Milano fick silvermedalj för "Sveriges Frankotecken".

1911 I samband med Sveriges Filatelist-Förenings 25-årsjubileum ordnades en "dyrbar och vacker" utställning av medlemmars samlingar. Samma år deltog ett flertal svenskar i utställningar i Bryssel och Kristiania och vid dessa tillhörde också Nils Strandell juryn.

1924 En planerad internationell utställning i Stockholm i samband med världspostkongressen kom av okänd anledning aldrig till stånd.

1926 I samband med Sveriges Filatelist-Förenings 40-årsjubileum ordnades på restaurang Gillet i Stockholm en icke jurybedömd utställning. Man inbjöd till följande klasser:

1. *Filatelistiska samlingar.* Utöver frimärkssamlingar av olika slag, ingick "avstämplingar", helsaker och filatelistisk litteratur.
2. *Ungdomssamlingar.*
3. *Frimärkssamlingar med kulturellt syftemål.* Dessa torde, enligt gjord indelning i "vetenskap", "geografi", "litteratur" osv, ha utgjort tidiga exempel på motivsamlingar.

167 "montrar" med över 1200 albumblad visades. Varje deltagare tilldelades föreningens plakett.

1936-1950 ordnades på olika ställen i Sverige propagandautställningar, fortfarande utan bedömning. Utöver i Stockholm och Göteborg finns belagt utställningar i Kristianstad, Borås och Jönköping.

1955 STOCKHOLMIA 55, den första internationella utställningen i Sverige.

Posthistoria och helsaker utgör inte egna utställningsklasser utan ingår i de filatelistiska samlingarna. Däremot har Flygpost, Stämplar, Förfilatelistiska brev och Motiv här fått egna klasser liksom Litteratur. Guld-, vermeil- (= förgylld silver), silver- och bronsmedaljer delades ut.

1958 Den första moderna nationella utställningen i Sverige med jury och medaljer (vermeil, silver och brons) ordnades i Helsingborg. Ingen klassindelning förekom utom för Motiv och Ungdom. Dessa båda klasser bedömdes dock inte.

Utställningsklasser

Som framgått ovan fanns ursprungligen ingen uppdelning av de utställda exponaten

utan alla var filatelistiska samlingar. Efter hand utkristalliserades olika sätt att samla och behov uppstod att särskilja dessa samlingssätt vid utställningarna. Vid STOCKHOLMIA 55 fanns det som nämnts fem olika klasser och utvecklingen inom filatelin har genom åren medfört att ytterligare discipliner lagts till, varför vi i dag internationellt har 10 olika officiella utställningsklasser:

Traditionell filateli. Denna klass, som är ursprunget till samtliga tävlingsklasser, koncentreras till själva frimärket, dess tryckteknikeer, nyanser, varianter mm. Även frimärkenas användning på försändelser bör visas.

Posthistoria. I denna klass visas befordringsvägar, portosatser, postala tjänster på hela försändelser. Ett posthistoriskt exponat kan också visa enbart poststämplar. Däremot får inte lösa frimärken visas i denna klass (utom i samband med de nämnda poststämplarna). Två av 1955 års klasser, "Stämplar" och "Förfilatelistiska brev" ingår nu som delar av denna klass.

Helsaker. Här visas objekt med ett påtryckt frankotecken som anger att portot är betalt. Brevkort, postkort, aerogram och postbrev är exempel på sådana försändelser.

Aerofilateli. Denna klass är ett mellanting mellan de nämnda klasserna *Traditionell filateli* och *Posthistoria,* eftersom man kan visa såväl lösa frimärken som befordringsvägar och portosatser. Dock med inskränkningen att alla objekt måste ha med luftpost att göra.

Astrofilateli. Filateli med anknytning till rymdforskning och rymdprogram.

Motivfilateli. Samlingar som är uppbyggda enligt ett tema och består av frimärken, helsaker, stämplar m.fl. filatelistiska objekt med detta tema som gemensam nämnare. "Vikingar", "Tennis", "Veterinärmedicin" och "Råriggade segelfartyg" är några motivsamlingar som ställts ut av svenska samlare.

Maximafili. Består av vykort, frankerade och stämplade på vykortets bildsida. Vykortsbilden, frimärket och stämpeln måste ha *maximal* samhörighet, dvs text och/eller bild ska för samtliga visa samma tema.

Litteratur. Filatelistisk litteratur, som indelas i fyra kategorier: handböcker, kataloger, tidskrifter och artiklar.

Ungdomsfilateli. Samlingar tillhörande ungdomar upp t.o.m. 21 års ålder, uppdelade i tre åldersklasser: upp till 15 år, 16-18 år och 19-21 år. Inom klassen kan visas exponat som innehållsmässigt kan hänföras till någon av de övriga klasserna.

Stämpelmärken. Denna är den senast införda klassen och i den visas inte filateli av konventionell art utan stämpelmärken och fiskala märken samt dessas användning på olika dokument.

Till dessa klasser kan en utställningsarrangör lägga s.k. experimentklasser av olika slag. De vanligaste har hittills varit:

Modern Filateli. Här ska visas material från de senaste 10, 15 eller 20 årens utgåvor.

Openklassen. Tillåter icke-filatelistiskt material i samlingen. Mera om denna klass senare.

Social Filateli. Kan närmast klassificeras som en variant av Openklassen. Klassen har lanserats i Australien och Nya Zealand men har ännu inte prövats någon annanstans.

Regler för bedömning av utställda exponat

I vilken mån det förekom några skrivna regler för bedömningen av exponaten vid de ti-

diga utställningarna är mig obekant. Det internationella filatelistförbundet, "Fédération Internationale de Philatélie (FIP), grundades 1926 och redan 1929 fastställdes regler för utställningar; dock innehöll de inga kriterier för bedömningen av exponaten. Inte förrän 1950 har jag lyckats spåra några bedömningsregler, vilka återges nedan:

Juryn ska vid bedömningen av de utställda objekten ta fasta på följande:

a) det filatelistiska kunnandet och de personliga forskningar, varom samlingen ger bevis

b) graden av utveckling

c) objektens raritet

d) deras tillstånd

e) vid samlingens montering nedlagd omsorg

Poängbedömningsprincipen förklaras vara obligatorisk. Det tillkommer dock utställningsstyrelsen att fastställa en koefficient för var och en av de under a) – e) nämnda bedömningsgrunderna.

Utställningsstyrelsen är skyldig att i sitt specialreglemente kungöra de koefficienter, som fastställts för utställningen.

I specialreglementet för STOCKHOLMIA 55 finns dock inga poängkoefficienter angivna och i juryns berättelse omnämns ej heller huruvida några sådana tillämpats. Om och när några poängkoefficienter tillämpats efter 1955 har jag inte lyckats spåra, men någonstans på vägen har dessa koefficienter tappats bort. Vid FIP-kongressen i Rom 1985 antogs nämligen en poängskala för bedömning av de utställda exponaten; dock skulle användandet av denna skala vara frivillig. Den första utställningen där den tillämpades var STOCKHOLMIA 86 men vid CAPEX 87 i Toronto året därpå användes den inte. Poängbedömningen slog dock snabbt igenom och är numera obligatorisk vid alla utställningar. Sedan 1986 har smärre ändringar i skalan gjorts och i dag ser den ut som följer:

Bearbetning och filatelistisk betydelse	30
Filatelistisk och allmän kunskap, personliga studier och forskning	35
Det utställda materialets kvalitet och sällsynthet	30
Presentation	5
Totalt	100

Som framgår av bedömningskriterierna skiljer de sig inte nämnvärt från 1950 års.

När jag ovan nämnde att poängbedömningen tappades bort var detta en sanning med modifikation. Motivklassen har redan från sin introduktion 1952 och utan avbrott sedan dess bedömts enligt en poängskala. Denna skala har förvisso ändrats genom åren, men har alltid använts. Den skiljer sig dessutom något från den ovan angivna.

I samband med poängbedömningens introduktion 1986 infördes också ett bedömningsprotokoll, vilket utställaren numera får en kopia av. Vid svenska utställningar används ett protokoll som utöver poängtalen också ger plats för kommentarer från juryn till utställaren. Detta framgår av bilden på nästa sida, som visar protokollet för traditionella exponat.

Belöningar

Redan på ett tidigt stadium utdelades medaljer till utställarna, troligen med förebild från den tidens ofta förekommande världsutställningar för industriprodukter. Medaljvalörerna var de i tävlingssammanhang vanliga: guld, silver och brons. Senare tillkom förgyllt silver (också benämnt *vermeil*).

I och med införandet av poängskalan fördubblades antalet medaljvalörer genom att både stora och små medaljer utdelades. Av någon anledning brukar dock den stora bronsmedaljen ersättas av en försilvrad bronsmedalj (silverbrons). Gränserna för erhållande av de olika valörerna är olika, beroende på utställningens nivå. Högst är kraven vid internationella utställningar (även NORDIA-utställningarna räknas hit), något lägre vid nationella och lägst vid regionala utställningar. Poänggränserna framgår av

Sveriges Filatelist-Förbund

Bedömningsprotokoll enligt SFF:s utställningsreglemente

Exponat:

Utställare: **Ram nr:**

Traditionell

Bedömningsgrund:		Max:	Poäng:	
A1	Bearbetning:	20		
A2	Betydelse och omfång:	10		
B	Personliga kunskaper, studier och forskning:	35		
C1	Kvalitet:	10		
C2	Sällsynthetsgrad:	20		
D	Presentation:	5		
	Totalt:	100		

Poängtabell och belöning:

Medalj:	Nordisk:	Nationell:	Regional:	Nålklass:
Guld:	90	85		
Stor Vermeil:	85	80		
Vermeil:	80	75	70	
Stor Silver:	75	70		
Silver:	70	65	60	40
Silverbrons:	65	60	50	30
Brons:	60	55	40	20
Deltagarbevis:	≤ 59	≤ 54	≤ 39	≤19

Exponatet har tilldelats följande medalj:

☐ Hederspris ☐ Juryns gratulationer

Juryns kommentarer:

A1	• Exponatet stämmer inte överens med titeln / planen.	
	• Plan över exponatet saknas / är ofullständig.	
A2	• Samlingsområdet har stor / normal / liten filatelistisk betydelse.	
	• Bredda / minska samlingsområdet.	
B	• Exp. innehåller felaktiga uppgifter eller saknar vissa uppgifter.	
	• Ta del av befintlig litteratur och utnyttja bättre befintlig forskning.	
	• Objektbeskrivningen bör genomarbetas ytterligare.	
C1	• Vissa objekt är av dålig kvalitet.	
	• Modernt material bör ha mycket högre kvalitet.	
C2	• Sällsynthetsgraden bör höjas.	
	• Alltför många "filatelistiska" objekt före kommer.	
D	• För lite / mycket text. Fler / Färre objekt per blad.	
	• Använd mindre / större textstorlek.	
	• Monteringen av objekten är ojämn i olika avseenden. (höjd / bredd / underlag / inramning / rubricering / typsnitt).	

Exponatet kan med denna bedömning anmälas till:

Nationell nivå: ☐

Nordisk nivå: ☐

Internationell nivå: ☐

Underskrift juryns ordförande

Övriga kommentarer:

.....

.....

.....

Protokoll som används vid bedömning av exponat i klassen Traditionell filateli vid svenska frimärksutställningar.

det visade bedömningsprotokollet, på vilket dock kravet för stor guldmedalj (95 poäng) saknas, eftersom denna medaljvalör inte delas ut vid nordiska, nationella och regionala utställningar.

Vid internationella och nordiska utställningar finns även ett antal Grand Prix att fördela. Normalt delas ett Grand Prix ut till bästa exponat i arrangörslandets filateli (oberoende av klass) och ett till det bästa av övriga exponat. Dessutom utdelas ett Grand Prix till bästa exponat i Mästarklassen. Ett sådant Grand Prix vid en internationell utställning är den högsta utmärkelse ett expo-

nat kan få och det får därefter aldrig mer ställas ut i tävlingsklass. Exponat som tidigare erhållit tre stora guldmedaljer (under tre olika år) får inte ställas ut i de vanliga bedömningsklasserna men är i gengäld kvalificerat för mästarklassen.

Även vid NORDIA- och nationella utställningar finns mästarklasser; dock är kvalificeringsvillkoren naturligtvis annorlunda.

Kommissarier

Vid internationella och nordiska utställningar har arrangörerna ingen möjlighet att själva komma i kontakt med tänkbara utställare. Varje land, som avser att delta i utställningen, utser därför en nationell kommissarie som har till uppgift att rekrytera utställare, kontrollera att deras exponat är kvalificerade, samla in anmälningar och de avgifter som är förknippade med utställandet samt fungera som mellanhand mellan utställare och arrangör. I många fall måste han också ta hand om kollektiv transport av exponaten till och från utställningen, i allmänhet med flygfrakt.

Kommissarien förväntas närvara vid utställningen och där packa upp och ner de exponat som han sänt. Han ska vidare kontrollera att "hans" exponat är korrekt uppsatta i ramarna samt eventuellt själv montera och demontera exponaten. Dessutom ska han stå till utställningsledningens förfogande under hela utställningen för eventuella konsultationer om de utställda exponaten.

Utställningskataloger

I stort sett alla utställningar håller sig med en katalog med undantag för vissa mindre lokala eller regionala arrangemang. Katalogen innehåller framför allt en förteckning över de utställda exponaten, ofta också med en kort presentation av vart och ett av dem. Dessutom finns en presentation av juryn – ofta med foton – och en plan över lokalen med angivande av var man kan återfinna de olika klasserna. Finns det frimärkshandlare representerade vid utställningen, är även dessa förteckande och på planen anges var de kan återfinnas. Vid de internationella utställningarna är katalogen oftast mycket påkostad och innehåller dessutom i allmänhet ett antal filatelistiska artiklar.

Vid nordiska och framför allt vid internationella utställningar utgör den första trycksaken som distribueras en s.k. bulletin. I denna återfinns information om utställningen, dess specialreglemente och oftast presenteras också orten där utställningen äger rum. Bulletinen sänds till tänkbara utställare via de nämnda kommissarierna, som också bifogar en anmälningsblankett. Vissa av de internationella utställningarna skickar även ut en andra bulletin med ytterligare uppgifter om utställningen, t.ex. dagsprogram, utflyktsmöjligheter, hotellalternativ osv.

Alla större utställningar avslutas med en prisceremoni, vid vilken medaljer och andra priser delas ut. Prisceremonin, som i filatelisammanhang kallas "palmarés", är i de flesta fall förenad med en bankett. I samband med banketten delas av praktiska skäl endast ut de högsta medaljerna, Grand Prix och eventuella hederspriser. Vid prisutdelningen distribueras också en förteckning över samtliga resultat. Denna förteckning kan vara i mer eller mindre elegant utförande, beroende på hur lång tid arrangören haft på sig för dess tryckning.

Juryarbetet i praktiken

Enligt FIPs reglementen ska exponaten bedömas av "erkända specialister" inom respektive klasser. Vilka är då dessa erkända specialister, hur har de blivit specialister och hur väljs de ut?

Utbildning

Varje lands filatelistförbund brukar anordna kurser i jurybedömning för samlare som visar intresse för denna verksamhet. Krav för deltagande är att man har ett eget exponat på relativt hög nivå (lägst en nationell vermeilmedalj) och att man har ett brett filatelistiskt kunnande. Det räcker inte att vara specialist på sitt eget samlingsområde, man

måste ha goda kunskaper även om andra klasser och andra länders filateli.

Deltagare som visar fallenhet för "yrket" blir sedan utsedda till juryelever vid en regional utställning, där han/hon (tyvärr har vi ännu inte haft någon kvinnlig jury"man" i Sverige) får bedöma under ledning av någon erfaren juryman. I allmänhet krävs två utställningar med godkända "elevarbeten" innan vederbörande blir införd på listan över regionala jurymän. Efter att ha varit ordinarie juryman vid två regionala utställningar kan han/hon utses till juryelev vid en nationell utställning och förfarandet från tidigare upprepas. Under hela förloppet förutsätts att jurymannen förkovrar sig ytterligare inom sina områden, t.ex. genom att besöka utställningar och där studera de utställda exponaten samt naturligtvis genom att läsa filatelistisk litteratur. Postmuseums bibliotek är därvid en oerhört viktig kunskapskälla.

I Sverige sker uttagningen av såväl juryelever som jurymän av styrelsen för en av Filatelistförbundets kommitteer, *Utställningskollegiet*. Detta består i sin helhet av samtliga jurymän som är kvalificerade att döma vid nationella utställningar.

Internationell verksamhet

En nationell juryman kan av Filatelistförbundet till FIPs styrelse föreslås som juryelev vid en internationell utställning. Blir han utsedd, upprepas samma förfarande som tidigare. Dock räcker det med att bli godkänd vid ett elevtillfälle för att bli uppförd på FIPs lista över internationella jurymän. Sverige har för närvarande åtta personer på denna lista.

Även till NORDIA-utställningar kan förbundet anmäla juryelever, som då utses av arrangören. Godkänt elevarbete ger här en status mellan nationell och internationell nivå.

Arrangörerna av internationella utställningar tillskriver FIPs medlemsförbund (bl.a. Sverige) och ber om förslag till tre jurymän med olika kunskapsområden. Till en FIP-utställning utser FIPs styrelse 25% av juryn och arrangören har rätt att från egna led utse ytterligare 25%. Resterande 50% utses från de inkomna listorna, varvid viss hänsyn tas till antalet exponat som de olika länderna anmält. Eftersom Sverige i allmänhet anmäler ganska många exponat till utställningarna, brukar vi också få med någon representant i juryn. Det händer också att en svensk kommer med på FIPs kvot.

Juryn i arbete

Antalet jurymän vid en utställning är naturligtvis beroende på utställningens storlek. Till en regional utställning med 15-25 exponat behövs kanske inte mer än tre jurymän, medan en nationell med 100-150 exponat kräver 8-12 personer. Vid internationella utställningar kan behövas upp till 50 jurymän.

Juryn utses så att dess kunskaper i görligaste mån täcker de områden som de utställda exponaten omfattar. Detta kan naturligtvis vara svårt vid de regionala utställningarna med en liten jury om några udda samlingsområden ställs ut. Men jurymedlemmarna informeras alltid i förväg om vilka exponat som kommer att visas för att de ska kunna "läsa på" de områden som de inte behärskar.

Den lilla juryn på tre personer arbetar i allmänhet gemensamt, medan en gruppindelning efter specialiseringar sker vid större juryer; mer finfördelning ju större juryn är. Varje jurygrupp bedömer gemensamt de exponat den tilldelats och meddelar resultaten till juryns sekreterare. Sekreteraren distribuerar sedan listor över samtliga resultat till alla jurymännen. Vid en gemensam sittning läses resultaten upp och varje juryman har därvid möjlighet att anmäla avvikande åsikt om bedömningen av enskilda exponat. Den protesterande jurymannen och gruppen som bedömt exponatet får därefter gemensamt lösa tvisten. Går inte detta får juryns ordförande eller eventuellt en särskild grupp fatta de avgörande besluten.

När alla resultat fastställts övergår man till att rösta om eventuella Grand Prix. Alla jurymän eller jurygrupper har rätt att föreslå ett exponat som kandidat till ett Grand

Prix. För varje kandidat utses en juryman som ska presentera exponatet för jurykollegorna och motivera för dem varför de ska rösta på just den kandidaten. Sedan samtliga jurymän har studerat alla kandidatexponaten, sker en sluten omröstning. Röstsedlarna placeras i ett kuvert som försluts och inte öppnas förrän vid prisutdelningen.

Vid större utställningar knyts en expertgrupp till juryn. Denna expertgrupp har till uppgift att undersöka om filatelins gissel, förfalskade eller manipulerade objekt, förekommer i de utställda exponaten. Hittas dylika i ett exponat, kan dettas medaljgrad sänkas eller i grava fall kan det diskvalificeras. Om experterna är tveksamma om ett objekts äkthet, uppmanas utställaren att före nästa utställningstillfälle skaffa ett äkthetsintyg för detta.

Alla diskussioner i juryn är konfidentiella och får aldrig föras vidare till utomstående personer. Jurymännen är också solidariskt ansvariga för resultaten. En juryman som blivit nedröstad i någon fråga, får alltså inte utåt avslöja detta.

Utställaren får, som tidigare omtalats, ett protokoll som visar vilka del- och totalpoäng exponatet tilldelats. På de svenska protokollen finns som nämnts också plats för preciserade anmärkningar eller råd från juryn till utställaren. Vid alla utställningar har numera utställaren möjlighet att träffa juryn för att få råd och för diskussioner, i allmänhet under utställningens sista dag.

Experimentklasserna

Modern Filateli

För ca. 15 år sedan införde det internationella förbundet FIP på försök klassen *Modern Filateli,* i vilken allt visat material måste härstamma från de senaste 10 åren. Tanken bakom klassen var att även samlare av modern filateli skulle ges möjlighet att ställa ut vid större utställningar. Man förbisåg dock det faktum att de flesta utställare är tävlingsmänniskor och hela tiden vill förbättra sina resultat. Reglementet stipulerade nämligen att endast minnesmedaljer skulle delas ut till deltagarna, vilket innebar att även om ett exponat förbättrades aldrig så mycket, så blev det ingen ändring i medaljvalören. Ett första-, ett andra- och ett tredjepris delades i allmänhet ut till de exponat som publiken röstade fram. Detta senare faktum avskräckte snart utländska utställare från deltagande, eftersom publiken nästan alltid röstade på en "hemmason".

Att ett exponat dessutom måste ändras varje år, eftersom det material som blivit 11 år gammalt måste tas bort, gjorde inte klassen populärare. Åldersgränsen för det urställda materialet ändrades senare, först till 15 år och därefter till 20 år, men detta innebar ju endast en marginell förbättring. De fundamentala svagheterna bestod och klassen har därför blivit ett fiasko.

Enramsklassen

Vid den nationella utställningen GOTHEX i Göteborg 2001 inbjöds sju utställare att visa exponat som endast omfattade en ram (16 blad i A4-format). Denna utställningsform har blivit mycket populär i främst USA, men införs i allt fler länder. Sveriges Filatelist-Förbund har tagit fram ett reglemente för denna klass och den egentliga premiären i Sverige fick den vid den enramsutställning som Sveriges Motivsamlare anordnade i Postmuseum våren 2002. 17 exponat – alla i motivklassen – ställdes ut och bedömdes av en jury. Fortsättning följde vid den nationella utställningen FJÄLLFIL i Östersund hösten 2002 och klassen har troligen kommit för att stanna.

Målsättningen för klassen är framför allt att uppmuntra samlare, som tycker att det är ett alltför omfattande arbete att sammanställa 48-64 blad (3-4 ramar), att åtminstone visa upp 16 blad vid en utställning. Tanken är förstås att vederbörande sedan ska bygga på exponatet så att det kan delta i de vanliga tävlingsklasserna. Klassen ger också möjlighet att ställa ut "smala" samlingsområden, dvs. områden, där existerande material är så begränsat att det aldrig kan fylla de 3-4 ramar som erfordras i de vanliga klasserna.

Openklassen

1993 konstaterade Sveriges Filatelist-Förbunds styrelse att många medlemmar var misslynta över att endast utställare som har råd att köpa dyrbara objekt hade möjlighet att erhålla högre medaljvalörer vid utställningar. Andra medlemmar tyckte att reglerna för utställandet var alltför stelbenta. De tillät ju inte att ett exponat livades upp med icke-filatelistiskt material, som t.ex. vykort, foton, tidningsurklipp etc.

Styrelsen var också medveten om att även om en frimärksutställning är välbesökt, så finner man inte besökarna framför ramarna med de utställda exponaten utan hos frimärkshandlarna. De utställda exponaten är uppenbarligen inte tillräckligt lockande ens för samlarna, och än mindre för de besökare som utställningen ska locka att börja samla.

Man beslöt därför att införa en utställningsklass som skulle kunna råda bot på alla de nämnda problemen. Klassen skulle ge möjlighet till exponat som var attraktiva för alla – samlare som icke-samlare, som tillät att icke-filatelistiskt material ingick i exponatet och som inte gav några poäng för materialets sällsynthet. Dessutom skulle man eliminera svagheterna i klassen *Modern Filateli* genom att exponaten skulle bedömas av en jury enligt en poängskala, liknande övriga klassers. Och viktigast av allt: i klassen skulle utdelas exakt samma medaljer som i de konventionella klasserna. Speciellt regeln om icke-filatelistiskt material och medaljbestämmelsen upprörde dock många traditionella filatelister.

Openklassen var tänkt att introduceras vid NORDIA 95 i Malmö men arrangörerna av den nationella utställningen IENECOPIA 94 i Jönköping tjuvstartade redan året innan. Trots kort varsel ställdes nio exponat ut och av dessa framgick att klassen nog skulle kunna bli intressant.

Inför NORDIA 95 gjordes en massiv propaganda i Filatelistförbundets tidskrift *Filatelisten* liksom i de lokala filatelistföreningarna och resultatet blev överväldigande: av 151 deltagande exponat i Openklassen kom 119 från Sverige. Openklassen svarade för 40% av samtliga exponat.

Och publiksuccén var total. Det var fullt av folk framför Openramarna hela tiden och den kände filatelisten Karl-Erik Stenberg, som var en av de främsta kritikerna av klassen före utställningen, erkände, när han betraktade myllret framför ramarna: "Detta är framtiden".

Efter denna framgång beslöt förbundstyrelsen att Openklassen ska förekomma vid alla utställningar som har förbundets godkännande och fram t.o.m. 2001 har 297 olika openexponat visats av 213 olika utställare. 80 % av av dessa är nya, dvs. de har aldrig ställt ut i någon av de andra klasserna.

Framgången vid NORDIA 95 gjorde att även de andra nordiska länderna införde en Openklass. Deras reglementen byggde väsentligen på det svenska, men uppvisade vissa variationer. Fr.o.m. i år är dock dessa olikheter eliminerade och ett gemensamt nordiskt reglemente har godkänts av samtliga länder.

Nordiskt reglemente för Openklassen vid NORDIA-utställningar

1. Deltagande

1.1 För deltagande krävs medlemskap i något av de nordiska filatelistförbunden eller deras ungdomsförbund

1.2 För att få delta måste ett exponat tidigare ha uppnått minst 70 poäng på nationell nivå.

1.3 Gruppexponat kan delta om detta anges i utställningens specialreglemente.

1.4 Ett exponat ska omfatta 2-5 ramar

Exponatet ska innehålla minst 50 % filatelistiskt/postalt material

Exponatet ska kunna monteras i utställningsramar av standardformat och av den anledningen får inget av de visade objekten vara tjockare än 5 mm.

1.5 Ett exponat kan av juryn inte överflyttas till annan utställningsklass.

2. Bedömning

2.1 Exponatet bedöms av en eller flera särskilda jurygrupper om tre personer. Utställningsledningen kan utse en person med konstnärlig utbildning och/eller yrkesverksamhet som rådgivare till juryn. Detta ska i så fall framgå av utställningens specialreglemente.

2.2 Bedömningskriterier

1. Exponatets idé och originalitet *40 poäng*
2. Behandling av tema och material *40 poäng*
3. Presentation *20 poäng*

Bedömningen sker enligt särskilda riktlinjer för klassen.

2.3 Medaljer.

Samma medaljvalörer och poänggränser ska tillämpas som i övriga bedömningsklasser. Ordet "Open" ska tilläggas på medaljerna. Juryn kan också utdela hederspriser.

Bästa exponat tilldelas ett särskilt "Grand Prix Open".

3. Övrigt

3.1 Ramavgift fastställs av arrangören och ska anges i utställningens specialreglemente.

3.2 I övriga frågor gäller det allmänna NORDIA-reglementet.

Riktlinjer

1. Bedömning och poängskala

1.1 Exponatets plan, idé och originalitet *40 poäng*

Exponatets titel och idé/tema *20*

Är titeln spännande och täcker den temat?
Originalitet, eventuell ny infallsvinkel på gammalt tema?

Temats/idéns bearbetning *20*
Är idén bearbetad på ett kreativt, originellt och konsekvent sätt?

1.2 Behandling av materialet *40 poäng*

Kunskaper om materialet *20*

Dokumenterade kunskaper om materialet?

Dokumenterade filatelistiska kunskaper?

Exponatets bearbetningsgrad *20*

Uppfinningsrikedom och kreativitet med hänsyn till urval och allsidighet av det använda materialet?

1.3 Presentation *20 poäng*

Helhetsintryck *10*

Balans mellan bladen i ramarna?

Framstår exponatet som en harmonisk helhet?

Är exponatet publikvänligt?

Exponatets detaljutformning *10*

Balans mellan material och text på bladen?

Konstnärliga och kreativa detaljer som bidrar till att förstärka intrycket?

Totalt *100 poäng*

2. Övrigt

Om juryn är enig om att ett exponat innehåller för mycket icke-postalt material, kan det tilldelas ett deltagarbevis med motiveringen "Exponatet innehåller för lite postalt/filatelistiskt material för att kunna bedömas".

Exponat som juryn anser speciellt publikvänligt och /eller kan anses verka särskilt inspirerande på andra samlare bör tilldelas ett hederspris.

Openklassen internationellt

Openklassen är i sig ingen svensk uppfinning utan har funnits i ett flertal länder i många år. Dock har den aldrig bedömts enligt någon poängskala och sällan av en jury. Den har helt enkelt hanterats lika styvmoderligt som *Modern Filateli.*

Även vid internationella utställningar har klassen förekommit ett antal gånger och även där – med ett undantag – behandlats på samma sätt som *Modern Filateli.* Intresset för att ställa ut har också blivit därefter.

Det nämnda undantaget var HAFNIA 01 i Köpenhamn, där Openklassen bedömdes av en jury och enligt det danska reglementet. Enligt detta delades det ut medaljer i olika valörer, dock fanns endast guld-, vermeil-, silver- och bronsmedaljer, dvs. de stora medaljvalörerna saknades. Dessutom fanns ett speciellt Grand Prix för klassen, som var den största hittills vid internationella utställningar, hela 56 exponat.

Hanteringen av Openklassen vid HAFNIA 01 inger hopp om att klassen i framtiden kommer att få samma status som övriga klasser. Man kan med fog säga att Norden har gjort ett pionjärarbete i denna fråga.

Exempel på blad från två Opensamlingar

Som avslutning visar jag några blad från två av mina egna Opensamlingar.

De tre första bladen är från "Viking Time", som är tänkt som en pastisch på ett tänkt nyhetsmagasin från vikingatiden med den amerikanska tidskriften TIME som förebild. De därpå följande bladen kommer från samlingen "Estland Rediviva" som är en i princip traditionell samling, omfattande det moderna Estland, dvs. efter 1991. Med detta exponat vill jag visa att en Opensamling inte nödvändigtvis måste vara motivanknuten, utan att man med utgångspunkt från ett abonnemang på ett lands frimärksutgåvor kan åstadkomma en något mer tilltalande presentation än den som finns i de förtrycksalbum som abonnemangsmaterialet oftast hamnar i.

Källor och litteratur

Pütz, Leon,
F.I.P. Origin and Evolution.
Luxembourg 1984.

STOCKHOLMIA 55.
Utställningskatalog.
Stockholm 1955.

FIP
Hemsida: www.f-i-p.ch

Svensk Filatelistisk Tidskrift.
Artiklar i årgångar 1891–1958.

VIKING TIME

Vikingatidens enda Nyhetsmagasin

PRESSTOP: Amerika upptäckt

Från Grönland meddelas att **Leif "Den Lycklige" Eriksson** just har upptäckt Amerika. Se artikel på sid 10.

Redaktörens Spalt

Jag hälsar alla läsare välkomna till denna epokgörande tidskrift. För sanningshalten i innehållet ansvaras inte, men den är väl på ungefär samma nivå som i flertalet andra pressalster.

Gunnar på Lagarende

Omslaget: Månadens intervju 3
Hemma hos Olof Skötkonung
Inrikes 5
Tullbeslag i Jellinge 5
Dom i omtvistat mål 6
Gravplundring utredd 8
Klotter - klotter 9
Utrikes 10
Sensationell upptäckt 10
Stor oro i Normandie 13
Normandie-filial i Italien 16
F-n tro det! 17
Nytt resmål 18
Utbildning 19
För våra anputarker 19
Skeppare utbildas 20
Näringsliv 21
Danmark tvekar om VMU 21
Ny direktlinje Gotland-Holmgård 22
Nya produkter från Ishavet 24
Fint pris till Erik Röde 25
Nya hjälmmodet har haft premiär 26
Stor framgång för "Trätalja" 28
Missförstånd på Irland 30
Nytt hotell öppnas 31
Tvist om virkeskvalitet 33
Teknik 34
Nyhet från Jellinge 34
Strid om uppfinning 35
Rutiga eller randiga segel? 36
Religion 37
Människosläktets fortbestånd 37
Munin försvunnen 38
Sleipner och Tandgnoist låghalta 39
Valkyriorna går i strejk 40
Ny tro predikas i Birka 41
Olav Digre helgonförklarad 42
Kultur 43
Svenska framgångar 43
Konstauktion 45
Årets rockfestival flyttad 46
Kan vikinganamnet mönsterskyddas
Havamal 48
Dagen Hlymrekr 49
Sport och Fritid 50
Norsk seger i Gotland Runt 50
Älgjakten inledd med missöde 52
Familjesidan 56
Annonsbilaga 57
Serierna 64

Det första bladet i författarens utställningssamling "Viking Time".

TEKNIK

Nyhet från Jellinge

En ny uppfinning kallad **POST** har utvecklats vid hovet i Jellinge. Man ska befordra meddelanden mot betalning mellan de större orterna i Norden

Transporterna sker per båt eller med häst

Exempel på POST

Sorteringscentralen i Hedeby

Detta blad innehåller enbart filatelistiskt material, inkl. ett inte helt korrekt s.k. maximumkort (endast ett frimärke är tillåtet).

Ett tredje blad från "Viking Time": en annonsbilaga med bl.a. IKEA-nycklar.

Egna frimärken

Självständighetsförklaringen kom alltså den 20/8 1991 och **de första egna frimärkena gavs ut den 1/10**.

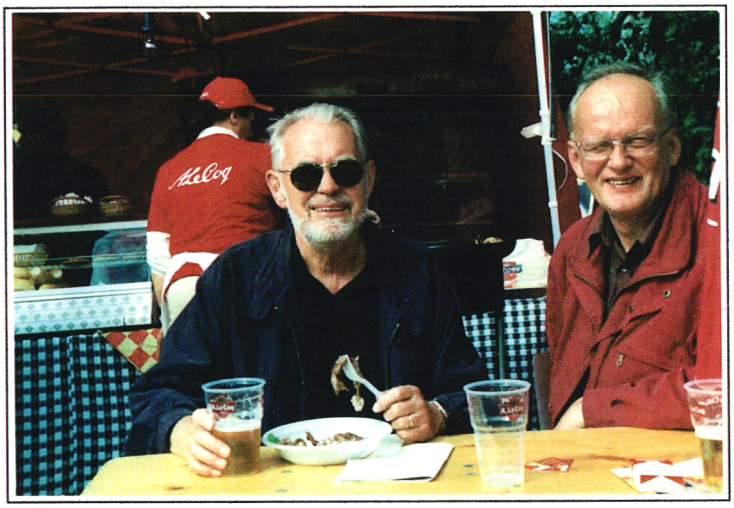

Frimärkets tecknare och gravör, Vello Kallas, till höger. Utställaren till vänster

Det nya Estlands första frimärksutgåva med foto av författaren och märkenas tecknare och gravör, Vello Kallas.
Fotot är taget vid Tallinns ölfestival 2000.

Den smalspåriga järnvägen 100 år 17/10 1997

Lätt ånglok Klass Gk
1939

Motorvagn Klass DeM
1935

Tungt ånglok Klass Sk
1931

Moderna estniska tågbiljetter

Här visas tågfrimärken tillsammans med estländska tågbiljetter.